

Wie is verantwoordelijk voor de Holocaust?

Examenleerlingen van het havo en vwo moeten aan de hand van concrete voorbeelden of broninterpretaties kunnen uitleggen dat **geschiedverhalen een constructie zijn van het verleden**. In deze opdracht wordt deze vaardigheid geoefend aan de hand van de schuldvraag bij de Holocaust.

Lesdoelen:

- Leerlingen krijgen inzicht in het probleem van het bepalen van verantwoordelijkheid/schuld.
- Leerlingen zien dat schoolboekenschrijvers op verschillende manieren oordelen over deze schuldvraag.
- Leerlingen zien dat bij het maken van schoolboeken altijd sprake is van keuzes /interpretaties /constructies, zij denken na over de vraag waardoor dit bepaald wordt.
- Leerlingen kunnen een onderbouwde mening geven over de schuldvraag.

Niveau:

5 havo/6 vwo

Beginsituatie:

De leerlingen hebben kennis van de geschiedenis van de Holocaust.

Examenprogramma

- De opdracht sluit aan bij het kenmerkende aspect: Racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de Joden.
- De opdracht past bij de historische context Duitsland.
- In de opdracht worden de volgende examenvaardigheden geoefend: inleving, betrouwbaarheid, standplaatsgebondenheid en geschiedenis als constructie.

Tijdsduur

50 minuten, huiswerkopdracht, korte nabespreking volgende les

Vorbereiding

Leerlingen werken in tweetallen. Elke groep krijgt:

- een blad met schema (A3 formaat)
- een envelop met daarin:
 - uitgeknipte kaartjes met verschillende groepen die mogelijk verantwoordelijk waren
 - kaartjes in drie verschillende kleuren
 - twee groene en twee rode kaarten

Voor iedere leerling:

- drie teksten uit schoolboeken

Bijgevoegd werkmateriaal

- schema¹
- vel met mogelijke verantwoordelijken
- teksten uit drie schoolboeken
- presentatie

¹ Het idee van het schema heb ik opgedaan bij een bezoek aan het Nationaal Monument Kamp Vught.

Werkwijze

Inleiding (± 5 minuten)

- Aan de hand van het krantenartikel over baby Hitler en de zinnen “Befehl is Befehl” en “Wir haben es nicht gewusst” wordt de schuldvraag bij de Holocaust geïntroduceerd (zie presentatie).
- Per tweetal een envelop met kaartjes en een blad met schema: Wie was verantwoordelijk?

Stap 1 eigen mening (± 10 minuten)

- In tweetallen plaatsen de leerlingen de (witte) kaartjes met mogelijke verantwoordelijken in het schema. Hoe dichterbij het centrum, hoe groter de verantwoordelijkheid. Korte klassikale bespreking (zie presentatie). Kaartjes blijven liggen!

Stap 2 verschillende schoolboeken (± 10 minuten)

- Leerlingen krijgen teksten uit de schoolboeken en gekleurde kaartjes. Zij lezen de teksten en schrijven op de kaartjes wie in de schoolboeken verantwoordelijk gehouden worden voor de Holocaust. (docent geeft aan welke kleur bij welk schoolboek hoort). Zij leggen deze kaartjes ook in het schema. Hierbij kijken ze naar de tekst van het schoolboek, niet naar hun eigen mening.
- Leerlingen maken een foto van de kaartjes op het schema.
- Bespreek de vraag hoe de verschillen in de schoolboeken te verklaren zijn.

Stap 3 discussie (± 15 minuten)

- Iedere leerling neemt een rode en groene kaart uit de envelop. De docent bespreekt stellingen die in de presentatie zijn opgenomen. Bij elke stelling moet elke leerling d.m.v. het rode of groene kaartje aangeven hoe hij/zij over de stelling denkt. Er is geen tijd voor alle stellingen. Welke behandeld worden is afhankelijk van het verloop van de discussie in de klas en/of van de tijd. Zorg dat je tijd hebt om de twee dia's uit de presentatie te bespreken over geschiedenisverhalen als constructie van het verleden.

Stap 4 huiswerkopdracht

- Huiswerk: aan de hand van de gemaakte foto met de kaartjes (stap 2) schrijven de leerlingen een stuk voor een schoolboek met de titel: wie waren verantwoordelijk voor de Holocaust?

De leerlingen krijgen deze open opdracht zonder verdere aanwijzingen.

Stap 5 (10 á 15 minuten) nabespreking

- De nabespreking zal vooral gaan over keuzes die de leerlingen gemaakt hebben.
 - Hoe hebben ze die keuzes gemaakt, hebben ze de informatie uit de schoolboeken opgenomen of juist niet? Waarom wel, waarom niet?

- Door enkele voorbeelden van leerlingen te laten voorlezen, zien leerlingen dat er verschillende keuzes zijn gemaakt. Is de ene keuze beter dan de andere, waarom wel, waarom niet?
- Aan leerlingen die in de discussie aan gaven dat in een schoolboek alleen feiten gegeven mogen worden kan gevraagd worden of dat gelukt is. Laat hun stuk voorlezen, de klas kan aangeven waar er sprake is van constructie.

Evaluatie

De foto van baby Hitler met de bijbehorende tekst maakt direct veel los bij de leerlingen. Ze geven aan dat de schuld van de Holocaust niet op één persoon geschoven kan worden. Leerlingen gaan enthousiast aan het werk met stap 1. Er wordt veel gediscussieerd in de tweetallen. Sommige termen moeten even klassikaal uitgelegd worden (bijvoorbeeld Einsatzgruppen).

Houd de bespreking na stap 1 kort. Leerlingen vinden het lastig om de Duitse bevolking, de Duitse soldaten en de spoorwegen te plaatsen. Ook de Joodse raad en een kapo roepen veel discussie op. Het is niet de bedoeling om elk kaartje te bespreken, het gaat er om dat leerlingen even hun belangrijkste punten kwijt kunnen of wat feitelijke informatie kunnen krijgen.

Bij stap 2 verdelen de leerlingen meestal de schoolboeken en schrijft ieder een aantal kaartjes. Dit is voor de opdracht geen probleem. Leerlingen moeten bij deze stap het schoolboek volgen dus niet zelf bepalen waar het kaartje in het schema moet liggen. Bij de bespreking van de verschillende schoolboeken is er altijd wel een leerling die de term standplaatsgebondenheid laat vallen, ook zien de leerlingen dat de boeken in verschillende tijden geschreven zijn.

Stap 3: doordat elke leerling een groene of rode kaart moet opsteken (even bedenktijd en dan iedereen tegelijk het kaartje in de lucht) is iedereen betrokken bij de discussie. De discussie kan verschillende kanten op gaan, maar is altijd levendig en soms confronterend voor de docent. De stellingen die toegevoegd zijn maken een discussie mogelijk over de constructie van een geschiedenisverhaal. Bij de discussie is het belangrijk dat leerlingen zien dat er verschillende interpretaties mogelijk zijn maar dat een geschiedenisverhaal altijd gebaseerd moet zijn op feiten. Het ene verhaal is betrouwbaarder dan het andere verhaal. Sommige leerlingen geven bij de discussie aan dat een schoolboek alleen maar feiten mag geven. Door het verhaal dat de leerlingen zelf moeten schrijven de volgende les te bespreken kun je laten zien dat er altijd sprake is van keuzes/ordering, van een constructie. Leerlingen geven bij de nabespreking aan dat ze het woord constructie heel ingewikkeld vinden. Het plaatje in de presentatie met de bouwstenen vinden ze verhelderend.